

Kommentarer till Bilder ur Göthes Faust / af Victor Rydberg.

1. Tillkomst och utgivningshistoria

När *Ny Illustrerad Tidning* startades 1865 var det något nytt i den svenska tidskriftspressen: en aktuell veckotidning som utnyttjade illustrationsteknikens senaste landvinningar. ”NIT var intellektuell i tonen och ett aktat kulturorgan”, säger *Den Svenska Pressens Historia*; den ”utstrålade en atmosfär av mondänt storstadsliv och världsvan högborgerlighet”. Den stora förebilden var *The Illustrated London News*. Fr o m nyåret 1866 och femton år framåt leddes NIT av Harald Wieselgren, bibliotekarie på KB men också centralgestalt i Stockholms kultur- och nöjesliv.

Den 7 november 1865 inleds NIT med ett illustrerat och mycket positivt porträtt av Viktor Rydberg. Det är första gången som han på detta sätt presenteras för publiken, och första gången som han förekommer på bild i medierna. Tio dagar senare hör tidskriftens stf redaktör Frans Hedberg av sig och undrar om Rydberg vill skriva något för dem.¹ Rydbergs svar är inte bevarat, men uppenbarligen har han föreslagit en uppsats om Goethes versdrama Faust, med utgångspunkt från en illustration som skulle föreställa den scen där Faust och hans assistent Wagner, under en promenad utanför stadsmurarna, möter Mefistofeles i en pudels gestalt.² Rydberg hade nyss påbörjat en översättning av Faust och såg antagligen chansen att göra reklam för sitt projekt i det nya trendmagasinet.³

Uppsatsen levereras dock inte förrän ett och ett halv år senare, i maj 1867, och har då (av skäl som Rydberg vältaligt redogör för i ett nedan citerat brev till Harald Wieselgren) blivit så långt att den måste delas upp över fyra nummer av tidskriften. Fördröjningen har skyllts på Rydbergs depression, men det tycks också ha varit problem med att hitta en konstnär som var vuxen illustrationsuppgiften, och uppsatserna levereras faktiskt mindre än en vecka efter att Wieselgren till sist rapporterat att bilden (av Georg von Rosen) var klar.⁴

Bilder ur Göthes Faust publiceras sålunda i fyra delar:

- 1 Ny Illustrerad Tidning 1867 nr 24 (15 juni), s. 186-187.
- 2 Ny Illustrerad Tidning 1867 nr 25 (22 juni), s. 193-195.
- 3 Ny Illustrerad Tidning 1867 nr 27 (6 juli), s. 210-211.
- 4 Ny Illustrerad Tidning 1867 nr 28 (13 juli), s. 218-219.

Faustbilderna blir tydligen uppskattade, för Wieselgren beställer strax en fortsättning, och ännu 1876 tjarar han på Rydberg om denna. Också Rydberg måste ha varit nöjd, samtidigt som han sett projektets utvecklingspotential; två gånger (först 1872 och sedan 1875) försöker

---

¹ Brev Frans Hedberg till Victor Rydberg 17.11.1865, originalet på GUB, avskrift på KB.

² Se Harald Wieselgrens svar till Rydberg 23.12.1865 med diskussioner kring svårigheterna att finna en lämplig konstnär. Von Rosen har redan blivit tillfrågad men är arg på NIT för dess liberala inställning striden kring representationsreformen, som når sin dramatiska kulmen just denna månad.

³ De första säkra bevisen på att Rydberg håller på med en Faustöversättning finns visserligen först i korrespondensen kring hans Lysekilssemester sommaren 1866 (se Brev, I), men i anteckningsboken nr 17a (KB), där han någon gång under slutet av sextiotalet fört in biografiska notiser, finns noteringen ”Aug. 65. Faust”, och det är väl troligt att detta avser påbörjandet av översättningsprojektet. – Om detta se Gösta Löwendahl, *Kärlek och svärmod hos Viktor Rydberg*, 1960, s. 69.

⁴ Wieselgren rapporterar att bilden är klar och frågar efter texten: brev till Rydberg 12.5.1867 (KB Rydbergssamlingen L.40). Rydbergs svar: brev till Wieselgren 13.5 och 14.5.1867; de två första avsnitten levereras med det senare brevet. Breven avtryckta i *Brev*, II, s. 53-56; originalen i KB Ep. V20.

han komplettera och utveckla sina skisser till en bok. Någon sådan blir emellertid aldrig färdig, och Faustbilderna omtrycks aldrig under hans livstid.⁵

Efter Rydbergs död får Karl Warburg uppdraget att ge ut hans samlade skrifter. Warburg har som riktlinje att presentera Rydbergs texter i deras *senaste* form och vill därför också ta hänsyn de opublicerade utkastet. Något material från 1872 har han inte tillgång till, däremot en samling ”fragment” från 1875. Dessa fragment kombineras med NIT:s tryckta version till en ”mosaik” (Warburgs egen beskrivning) som 1897 publiceras dels i del II av *Skrifter (Faust och Fauststudier)*, dels också som separatträck (*Bilder ur Goethes Faust*).

Några år senare, under arbetet med Rydbergsbiografin, hittar Warburg också 1872 års fullständiga omarbetning av de tre första avsnitten. Med hjälp av den kan han kompilera en ny version som nästan helt och hållet bygger på material från 1872 och 1875 och endast i delar av fjärde kapitlet använder text från 1867. Eftersom sjuttotalsbidragen är skrivna under Rydbergs mest puristiska period ser han sig dock tvungen att göra en språklig översyn och byta ut svårbegripliga ord (typ storvuren, vån, avgrundshyde, trygd och änne) mot sådana som Rydberg använt eller skulle kunna ha använt tidigare eller senare. Den nya versionen inflyter i 1909 års upplaga av *Faust och Fauststudier* och bibehålls i alla senare upplagor av *Skrifter*.⁶

På trettioalet börjar Rydbergsmarknaden vika och Bonniers slutar att hålla de fjorton delarna av *Skrifter* i produktion. Till femtioårsminnet av hans död (1945) tar man emellertid fram en ny och något reducerad tolvbandsupplaga under redaktion av Ingemar Wizelius. Warburgs Faustbilder behålls dock oförändrade både här och i upplagan från 1953, den hittills senaste tryckningen av verket.

Men det som publiceras här är alltså den *ursprungliga* versionen, den enda som skrivits av Rydberg i ett sammanhang och av honom godkänts för publicering. Den följer trycket i *Ny Illustrerad Tidning*. Jag har (tills vidare) inte gjort några försök att rätta korrekturfelen – sådana finns, och Harald Wieselgren ber också (genom sin fästmö och sekreterare Fanny) om ursäkt för dem i ett brev till Rydberg.⁷ Enda undantaget är några uppenbara feltryck i fjärde kapitlet, som redovisas nedan.

2. Gjorda rättelser (paginering enligt min version, inte efter NIT:s)

Del 4

sid 1, första stycket, andra raden: ett kommatecken struket efter ”församlingen”.

sid 3, Wagners första replik, näst sista raden: ordet ”värdigt” [pergament] bytt mot ”vördigt”, eftersom det av andra Faustbilden framgår att Rydberg avsett detta ord.

sid 6, sista prosastycket, andra raden: ”mannes” ändrat till ”mannens”.

sid 9, första stycket, rad 6: ”pessifflerar” ändrat till ”persifflerar”.

---

⁵ Se Karl Warburg, *Viktor Rydberg. En lefnadssteckning*, II, 1900, s. 44-49.

⁶ Warburgs redigeringsprinciper redovisas samvetsgrannt i efterorden till andra delen av *Skrifter*; där redovisas också vilka stycken som hämtats från respektive manuskriptversion.

⁷ 19.8.1867. Brevet finns i KB:s Rydbergssamling (L.40).

3. Författarens kommentarer.

Rydberg har själv lämnat ovanligt utförliga kommentarer till Faustbilderna, i ett brev till Harald Wieselgren där han förklarar varför de blev längre än vad som tidigare sagts och argumenterar för att denna längre version ändå skall tryckas. Jag citerar dem här i sin helhet. Man kan observera att Rydberg, liksom vid andra tillfällen när han stilmässigt ”släpper loss” lite grann, ursäktar sig med att han riktar sig till en i huvudsak kvinnlig läsekrets.

[...] texten skickar jag dig emellertid med morgondagens post. På sin höjd torde det dröja en dag längre.

Men

Du får ursäkta mig, om texten blir mycket längre än du önskar. Saken är följande:

Antingen skall jag inskränka mig till att lemna dig de rader, som närmast gälla den tecknade situationen. De raderna betyda i poetiskt hänseende nästan ingenting; gifva, ensamma för sig, intet begrepp om min öfversättnings beskaffenhet, utan kunna lika gerna hemtas ur Anderssons öfversättning, samt, hvad som väger ännu mer i vågskålen, gifva din tidnings läsarinna, af hvilka väl endast ytterst få gjort närmare bekantskap med Göthes Faust, ingen föreställning vare sig om de tecknade personernas eller den tecknade situationens betydelse. Fördenskull är det i din tidning, din publiks och mitt eget intresse, att texten icke inskränker sig till den der konversationen om hunden, ty det blir en hund utan hufvud och svans.

Eller gifver jag dina läsarinna en skildring af hvad som föregår och närmast följer på den der promenaden utanför stadsporten. Jag gör dem bekanta med Faust, Wagner och Mefistofeles och låter dem i fågelperspektiv öfverskåda dramat, allt med den ifrågasvarande scenen till medelpunkt och så, att den derigenom erhåller sin ordentliga belysning. Artikeln kommer då att bestå utaf smärre fragmenter ur dikten, förenade genom korta exposéer af de mellanliggande scenerna. Jag börjar med att öppna himmelens portar för läsarinna. De få höra erkeenglarnas sånger (tre verser, som tryckas med petit), hvarefter jag i få ord redogör för Mefistofeles’ diplomatiska uppträdande inför Vår Herre och vadet om Fausts själ. Jag låter dem derefter som hastigast titta in i Fausts cell och bevittna hans själsstrider. Först derefter kommer scenen utanför stadsporten, hvarvid jag utförligt behandlar hundhistorien; derefter slutligen låter jag läsarinna följa Faust hem, för att se hvad som är ”pudelns kärna”, ty utan det hvad betyder det andra?

[...]

Kan du under sådana förhållanden begagna det, så sätter jag mitt namn, om du så vill, under opuset. Tillika vore det kanske skäl, att du i en not eller på annat sätt antydde, att de citater ur dikten, som artikeln innehåller, icke äro lånade ur en förut känd öfversättning, utan tillhöra en af undertecknad fabricerad, som ännu icke är lemnad till tryckning.⁸

TL 22.6.2008

---

⁸ Brev Viktor Rydberg till Harald Wieselgren 13.5.1867, efter *Brev*, II, s. 54-55. (Originallet på KB, Ep. V20)